

گذشته و آینده تحصیلات تکمیلی در ایران (۱)

دکتر علی اکبر صالحی - مهندس جعفر کیوانی

دفتر امور آموزشی و تحصیلات تکمیلی

وزارت فرهنگ و آموزش عالی

اهمیت تحصیلات تکمیلی در آموزش عالی

بی تردید انسانها، منابع اساسی اقتصادی هستند و تربیت نیروی متخصص از پایه های اصلی توسعه است. معروف است که گفته اند:

اگر در فکر صدسال آینده هستید، به آموزش و پرورش مردم بپردازید.

سوال مهمی که در این زمینه وجود دارد این است که با توجه به هدفهای توسعه ملی، از بین انواع سطوح آموزشی، کدام یک بیش از همه اولویت دارند؟ این پرسش از سویی با تصمیماتی که درباره نسبتی از سرمایه گذاری که به آموزش ابتدایی، متوسطه و عالی تخصیص می یابد در ارتباط قرار می گیرد و از سوی دیگر، به تصمیمات لازم در زمینه گسترش برنامه های آموزشی ستی و هزینه هایی که باید برای اشکال جدید آموزشهای فنی متناسب با هدفهای توسعه اجتماعی و اقتصادی انجام داد، مربوط می شود. در برخی از کشورها، بر موضوعات ستی تأکید می شود و به دستاوردهای سده بیستم، ارزش حاشیه ای داده می شود. یک کشور در حال توسعه در اینکه چه مقدار برای آموزش ابتدایی، متوسطه و یا عالی هزینه کند، ممکن است بر این باور باشد که منافع فوری کشورش با فراهم آوردن تعداد قابل توجهی از افراد در جامعه که تحصیلات ابتدایی را به پایان رسانده باشند و بتوانند وظایف اولیه مربوط به توسعه ملی را انجام دهند، همساز است. دولت دیگری ممکن است بر این عقیده باشد که کمبود تسهیلات آموزش دوره متوسطه مهمترین مشکل توسعه است. دولت سومی ممکن است سیاستش این باشد که توسعه آموزش عالی و بویژه گسترش دوره های تخصصی و جدید، مطمئن ترین کمک به توسعه سریع کشور خواهد بود. هر یک از حالتها گفته شده، دارای آثار و پیامدهایی است که ممکن است متضمن دشواریهای تازه ای نیز برای جامعه باشد. توجه به این پیامدها متناسب با سطح توسعه هر کشور، برای برنامه ریزان و سیاستگذاران امری ضروری است.

به هر حال، برخی از صاحب نظران، ۶ رده تخصص را در جریان توسعه اقتصادی به عنوان نیاز قطعی بر شمرده اند که عبارتند از: نیروی انسانی متفکر، فن آور، کارفرمای اقتصادی، متخصص رده بالای بهره برداری، متخصص رده میانی بهره برداری و کارگر ساده. در

کشورهای جهان سوم، متأسفانه بیشتر تلاشها در تربیت نیروی انسانی بر روی رده های ۴، ۵ و ۶ متمرکز است و کمتر به نیروهایی که در رده های ۱، ۲ و ۳ قرار دارند و پایه و اساس توسعه هستند توجه شده است. در حالی که اگر مسأله توسعه اقتصادی در کشورهای جهان سوم جدی گرفته شود، نقش دولت در فراهم آوردن امکانات تربیت رده های تخصصی نیروی انسانی بسیار اساسی خواهد بود.

بدیهی است که تربیت نیروی انسانی با تخصصهای بالا در گرو توسعه دوره های کارشناسی ارشد و بالاتر است و با گسترش و تقویت این دوره هاست که می توان گامهای بلندی به سوی توسعه منابع انسانی و به تبع آن، توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور برداشت. برای تحقق برنامه های توسعه، ضرورتهای مهمی وجود دارند که توجه به آنها اجتناب ناپذیر است:

۱- توسعه کشور در زمینه های مختلف از جمله تأمین انرژی، سدسازی و استفاده بهینه از منابع آب، گسترش صنایع سبک و سنگین، کشاورزی، خدمات و... مستلزم اجرای طرحهای مهم و سنگینی است که بدون برخورداری از نیروی متخصص در سطوح بالا قابل حصول نخواهد بود.

۲- انجام دادن تحقیقات بنیادی و تقویت و تعمیق امر پژوهش در علوم و رشته های تخصصی مختلف از ضرورتهای توسعه و سنگ بنای آن است. این مهم، مستلزم برخورداری از نیروهای متخصص سطح بالاست که قادر باشند از عهده چنین تحقیقاتی برآیند و تربیت چنین نیروهایی جز از طریق توسعه تحصیلات تکمیلی ممکن نخواهد بود.

۳- تقاضای روزافزون برای ورود به آموزش عالی در کشور ما به گونه ای است که با وجود تدابیر گوناگون دولت، همچنان نامتناسب بودن بین عرضه فرصتهای آموزشی در سطح عالی و تقاضای آن به طور بارزی محسوس است. پاسخگویی به این تقاضا خود مستلزم تأمین کادر هیات علمی بیشتر از طریق دوره های کارشناسی ارشد و دکترای تخصصی است.

۴- توسعه مراکز و مؤسسات آموزش عالی بخش دولتی و افزایش

بی رویه این مراکز در بخش غیر دولتی، عدم تناسب بین تعداد اعضای

هیات علمی و تعداد دانشجویان را تشدید کرده، کادر آموزشی را به

تدریس مضاعف و بیش از اندازه واداشته است. تأمین کیفیت آموزشی

مطلوب در مؤسسات آموزش عالی دولتی و غیر دولتی، مستلزم توسعه

تحصیلات تکمیلی به منظور تأمین کادر هیات علمی مورد نیاز است.

تاریخچه تحصیلات تکمیلی در ایران

الف) تحصیلات تکمیلی به مفهوم تاریخی آن

از تاریخ ایجاد دوره های تحصیلات تکمیلی در ایران، با مفاهیم و تعاریفی که امروزه برای دوره های مختلف آن وجود دارد، بیش از چند

دهه نمی گذرد. اما اگر به همین اندک بسنده کنیم و دوره های اعتلا و شکوفایی علمی ایران را در ادوار مختلف تاریخی، بویژه در صدر اسلام و پیش از آن (در عصر ساسانیان که در زمان خود قدر و اهمیتی مشابه تحصیلات تکمیلی امروز داشته اند) مورد مطالعه قرار ندهیم، بسیاری از حقایق مسلم در این زمینه ناگفته خواهد ماند.

بر اساس مدارک و اسناد بیشماری که در کتابخانه های بزرگ جهان و ایران وجود دارد، کشور ما یکی از طلایه داران بزرگ علوم و فنون جهان بوده و در سده های اول درخشش تمدن اسلامی و حتی پیش از آن در عصر رقابت علمی، فلسفی و فرهنگی میان تمدنهای غالب اولیه در غرب و شرق عالم، مدارس، حوزه های علمی و حتی دانشگاههای بزرگ و صاحب نامی در آن وجود داشته است و در این مدارس، حوزه ها و دانشگاهها، علوم آن زمان از سطح مقدماتی تا سطح عالی تدریس می شده و مجالس بحث، گفتگو و مناظره علمی و فلسفی بین عالمان، دانشمندان و فلاسفه بزرگ متعلق به سرزمینهای مختلف برپا بوده است. به عنوان شاهد مثال می توان از دانشگاه جندی شاپور اهواز نام برد که برای مدت پانصد سال یکی از مراکز مهم علمی جهان شناخته شده و استادان ایرانی، یونانی، عرب، هندی سریانی در آن به تعلیم علوم پزشکی، فلسفه، ریاضیات و نجوم اشتغال داشته اند.

قدر مسلم آن است که استادان مزبور، در سطح عالی تدریس می کرده اند و شاگردان آنها را افرادی تشکیل می داده اند که هم از نظر سنی و هم از نظر آگاهی علمی، قادر به درک مطالب در سطح عالی بوده اند. بنابراین، تعلیم و تعلم در بالاترین سطح زمان خود انجام می شده است. بدیهی است که این سطح فراتر از مبانی و مقدمات بوده و می توان تحصیلات در این سطح را با تحصیلات در مقاطع عالی امروز همتراز دانست. زیرا، کسانی که برای نمونه نجوم می خواندند، باید پیشاپیش اصول و مبانی علم ریاضی را به درستی و به طور کامل می آموختند تا قادر به درک و فهم مسائل پیچیده علم نجوم می بودند. این مساله در مورد فلسفه، منطق و پزشکی نیز مصداق دارد.

پس از گرویدن ایرانیان به اسلام، تاریخ ایران چنان با اسلام و مذهب حقه جعفری درهم آمیخت که بحث و بررسی تاریخ علمی، مذهبی و فرهنگی ایران جدا از اسلام، تقریباً غیرممکن شد و بسیاری از دانشمندان ایرانی صدر اسلام و پس از آن، در پرتو انوار الهی و تعلیمات عالی این دین مبین و امامان معصومی چون امام جعفر صادق (ع) و سایر امامان علیهم السلام، مراتب رفیع علم و معرفت و کمال را طی کرده هر یک خود به صورت معلمی بزرگ در اخلاق، فلسفه، طب، ریاضیات و نجوم متجلی شدند و در مدارس بزرگ به کار تحقیق و تدریس پرداختند.

تحرك و تحول فقهی، فلسفی و علمی که توسط امام جعفر صادق (ع) و شاگردان آن امام بزرگوار بنیان گذارده شد، موجب تشکیل مجامع

بزرگ مطالعه و تحقیق در سرزمینهای اروپایی، آفریقایی و آسیایی شد و کشورهای چون مصر در آفریقا، اندلس (اسپانیا) در اروپا، ایران، عراق و هندوچین در آسیا، به خاطر حفظ موقعیت سیاسی و مذهبی و اعمال حاکمیت فرهنگی و اعتقادی خود، اقدام به ایجاد مراکز علمی، مذهبی کردند که پایه و اساس اولیه تشکیل آنها را بحثها و مناظرات فقهی و فلسفی، برای تبلیغ دینی تشکیل می داد و در کنار آن، علم قضا، طب، ریاضیات و نجوم تحقیق و تدریس می شد.

به نظر فیلیپ حتی و آلفرد گیوم^۱، نخستین دانشگاه علمی حقیقی که در اسلام علاوه بر پذیرش دانشجو، وسایل زندگی آنها را از قبیل مسکن، غذا و هزینه تحصیل نیز فراهم می کرد و سرمشق دانشگاههای بعدی جهان اسلام و اروپای قرون وسطی بود، نظامیه است که توسط خواجه نظام الملک طوسی در سال ۴۵۸ تا ۴۶۰ هجری، مقارن با سالهای ۱۰۶۵ تا ۱۰۶۷ میلادی تاسیس شد. یکی از بزرگترین محاسن و وجوه تمایز نظامیه بغداد بر سایر مراکز و مدارس علمی آن زمان، توسعه و تسری نظام آموزشی آن به سایر شهرها و کشورهای اسلامی بود. به گونه ای که، پس از آن، مدارس نظامیه اصفهان، نیشابور، بلخ، هرات، بصره، موصل، خرگرد (خواف)، مرو و آمل نیز به تدریج پایه گذاری و آغاز به کار کردند. این مدارس در عصر خود، از مراکز مهم علمی شناخته شده و دانشمندانی همچون شیخ ابوالحسن شیرازی و امام محمد غزالی در آنها تدریس و اشخاص مهمی نظیر رشیدالدین و طواط، ظهیرالدین فارابی، سعدی و انوری، در این مدارس تحصیل می کرده اند.^۲

ابن جبیر اندلسی از مورخان و محققان، در مورد ویژگیهای مدارس نظامیه نسبت به سایر دارالعلمهای آن زمان، چنین اظهار نظر کرده است: «نه تنها بهترین و عالمترین دانشمندان اسلامی در این مدارس گردآمده بودند، بلکه برجسته ترین دانشجویان نیز از آن فارغ التحصیل می شدند. فارغ التحصیلان این دانشگاهها به بالاترین مراتب علمی، سیاسی و مذهبی آن زمان نائل می آمدند. چنانکه درجات معین و مخصوصی برای اعضای گروه آموزشی این دانشگاهها مشخص شده بود و تحت عناوین مدرس، نائب، معید، فقیه و خازن المکتبه (کتابدار)، به انجام وظیفه مشغول بودند.»^۳

از شواهد فوق چنین استنباط می شود که عملکرد تعدادی از مدارس نظامیه در عراق، ایران و برخی دیگر از ممالک و بلاد اسلامی، مشابه دانشگاههای مجری تحصیلات تکمیلی امروزی بوده و کارشناسان زبده و متخصص و عالمان صاحب فضیلت و اخلاق را برای احراز پستها و مشاغل مهم دینی، حکومتی و مراتب اجتماعی و فرهنگی آن عصر، تربیت می کرده اند.

اگر چه نام مدرسه دارالفنون نیز، از جهت سطوح تحصیلی و از جهت تربیت نیروی انسانی متخصص برای یک دوره نسبتاً کوتاه، در

ردیف مدارس صاحب نام در تاریخ علمی و فرهنگی ایران ثبت شده است، اما به دلایل بسیار و از آن جمله قتل میرزاتقی خان امیرکبیر، متاسفانه برنامه ها و هدفهای بلندپیش بینی شده برای آن مدرسه، با موفقیت قرین نشد و سرانجام، گرداندگان و مدیران آن مدرسه، به مقاطع تحصیلی پایینتر از آنچه در هدفهای اولیه برایش در نظر گرفته شده بود، قناعت کردند.

ب) تحصيلات تکمیلی به مفهوم امروزی آن

منظور از تحصيلات تکمیلی به مفهوم امروزی آن، دایر کردن دوره های کارشناسی ارشد و دکتری با هدف افزایش توان انجام دادن مطالعات و تحقیقات هماهنگ و منسجم، در زمینه ها و رشته های خاص در بین دانشجویان این دوره هاست.

در این زمینه، بسیاری از کشورهای جهان نسبت به کشور ما پیشقدم بوده و در تاسیس دانشکده ها، دانشگاهها، مدارس و مؤسسات عالی و راه اندازی دوره های کارشناسی ارشد و دکتری، به پیشرفتهای قابل توجهی دست یافته اند.

متاسفانه در قرنهای اخیر در ایران، به دلیل ناآگاهی و بی کفایتی پادشاهان و حاکمان وقت، هیچ اقدام موثری برای ارتقای سطح علمی و فرهنگی جامعه صورت نگرفته و تعلیم و تعلم به دربار و درباریان و فرزندان حکام ایالات و ولایات - آن هم به میزان بسیار محدود و با استفاده از منابع و روشهای مرسوم قدیم - محدود می شد. تعداد انگشت شماری از همان درباریان نیز، به اصطلاح آن روز به فرنگ رفته و با تحصیل در دانشگاههای فرانسه، انگلیس و روس به کشور باز می گشتند و به همین جهت، ایجاد دانشگاه و دوره های تحصيلات تکمیلی به مفهوم امروزی آن در ایران، تا اوایل قرن چهاردهم هجری شمسی به تعویق افتاد.

سرانجام در سال ۱۳۱۳ (ه. ش)، تاسیس یک مرکز آموزش عالی که جامع جمیع یا در برگیرنده اغلب مدارس عالی باشد، به مرحله عمل در آمد و به موجب قانون مصوب هشتم خرداد ماه آن سال، تاسیس دانشگاه از تصویب مجلس شورای ملی وقت گذشت و به این ترتیب بود که "دانشگاه تهران" در این سال رسماً افتتاح شد.^۴

در همان سال، همزمان با راه اندازی دوره های کارشناسی، چهار دوره کارشناسی ارشد پیوسته نیز در رشته های برق، راه و ساختمان، معدن و مکانیک در دانشگاه تهران آغاز به کار کرد.^۵ به همین سبب، گروهی از محققان، سال ۱۳۱۳ را سال آغاز ایجاد دوره های تحصيلات تکمیلی در ایران می دانند.

تاریخ تاسیس دوره های کارشناسی ارشد ناپیوسته در ایران، به دهه ۱۳۳۰ باز می گردد و تا سال ۱۳۴۹، بیش از ۳۹ دوره کارشناسی ارشد در رشته های مختلف علمی در دانشگاه تهران گشایش یافت و در سالهای بعد نیز همچنان روزه فزونی گذاشت. به گونه ای که در سال

۱۳۵۳، دانشگاه تهران مجری ۶۷ دوره کارشناسی ارشد در ۱۶ دانشکده و مؤسسه تابعه خود در رشته های مختلف تحصیلی بوده است.^۵

طبق آنچه در "فهرست مشخصات کتابشناسی پایان نامه های دکترای دانشکده ادبیات و علوم انسانی" دانشگاه تهران آمده است، اولین پایان نامه دکتری در ایران را دکتر محمد معین در سال ۱۳۲۱ هجری شمسی، تحت عنوان "مزدیسنا و آثار آن در ادبیات فارسی" به راهنمایی استاد ابراهیم پور داود در ۳۴۵ صفحه نگاشته است و تا سال ۱۳۳۱، حداقل پنج پایان نامه در گروه علوم انسانی و در رشته زبان و ادبیات فارسی ارائه شده است. پس از آن، تنها در سال ۱۳۳۲، شش پایان نامه دیگر در این رشته عرضه شده و به این ترتیب، سال به سال بر تعداد فارغ التحصیلان دوره دکتری افزوده شد.^۶ دوره دکتری دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران در سال ۱۳۳۴ آغاز به کار کرد. شروع فعالیت دوره دکتری در این دانشکده نسبت به برگزاری دوره های کارشناسی ارشد مقدم بوده است به گونه ای که، اولین دوره کارشناسی ارشد این دانشکده در سال ۱۳۴۵ دایر شده است.

نخستین دانشجوی دانشکده الهیات و معارف اسلامی (معقول و منقول سابق) که به دریافت درجه دکتری نایل آمده، مرحوم استاد دکتر محمد ابراهیم آیتی بوده است. موضوع رساله دکتری ایشان "مقولات و آراء مربوط به آن" به راهنمایی استاد محمود شهابی است. هر چند آموزش پزشکی در ایران دارای سابقه طولانی ۱۴۳ ساله است و دانشگاه تهران نیز از بدو تاسیس (۱۳۱۳ ه. ش) دانشجوی پزشکی پذیرفته و تربیت کرده است، اما تا سال ۱۳۳۴ شمسی طول این دوره چهار سال بوده است. بنابراین، نمی توان آن را در ردیف دوره های دکتری تخصصی منظور کرد. در سال ۱۳۳۴، دوره تحصيلات پزشکی دانشکده پزشکی دانشگاه تهران به ۷ سال افزایش یافت. توسعه دوره های دکتری تخصصی در رشته های پزشکی، عمده تدر سالهای بعد از انقلاب اسلامی صورت گرفته است.^۵

در یک جمع بندی کلی از آمار و اطلاعاتی که در مورد دوره های تحصيلات تکمیلی تا قبل از انقلاب در اختیار داریم، می بینیم که از سال ۱۳۱۳ تا ۱۳۲۲ یعنی ظرف مدت ده سال از آغاز راه اندازی تحصيلات تکمیلی در ایران، جمعاً شش دوره کارشناسی ارشد پیوسته، آن هم فقط در دانشگاه تهران ایجاد شده است و از سال ۱۳۳۳ یعنی ده سال بعد، ایجاد دوره های کارشناسی ارشد ناپیوسته آغاز شده و تا سال ۱۳۵۳ یعنی ظرف مدت بیست سال، تعداد آنها (پیوسته و ناپیوسته) به ۶۷ دوره افزایش می یابد.

اگرچه در ظاهر امر چنین به نظر می رسد که ایجاد و توسعه دوره های کارشناسی ارشد در مدت چهل سال (از سال ۱۳۱۳ تا ۱۳۵۳) از رشد نسبتاً خوبی برخوردار بوده است، اما در مقایسه با رشد این دوره ها در

سایر کشورهای جهان در همان مدت و یا در مقایسه با رشد این دوره ها که تعداد پذیرفته شدگان دوره کارشناسی ارشد در گروه های مختلف در مدت زمان محدود بعد از انقلاب اسلامی بسیار ناچیز است. دوره های تحصیلات تکمیلی در ایران پس از انقلاب اسلامی بویژه طی سالهای اخیر از رشد فزاینده ای برخوردار بوده است. به گونه ای

آموزشی در بخش دولتی از ۲۰۰۱ نفر در سال تحصیلی ۵۷-۵۸ به ۶۵۹۴ نفر در سال تحصیلی ۷۴-۷۵ بالغ شده که میانگین رشدی معادل ۷/۲۷ درصد را نشان می دهد.

جدول شماره ۱

روند رشد تعداد پذیرفته شدگان، دانشجویان و فارغ التحصیلان گروه های آموزشی به تفکیک مقاطع تحصیلات تکمیلی طی سالهای تحصیلی ۶۹-۶۸ الی ۷۵-۷۴

گروه آموزشی	عنوان		پذیرفته شدگان			دانشجویان			فارغ التحصیلان		
	دوره	سال تحصیلی	۶۸-۶۹	۷۴-۷۵	میانگین رشد (سالانه درصد)	۶۸-۶۹	۷۴-۷۵	میانگین رشد (سالانه درصد)	۶۸-۶۹	۷۴-۷۵	میانگین رشد (سالانه درصد)
علوم انسانی	کارشناسی ارشد	۲۸۲	۲۷۵۴	۲۸/۹۹	۲۴۱۵	۹۵۷۰	۱۸/۷۴	۲۰۷	۱۷۰۵	۲۳/۰۸	
	دکترای تخصصی	۱۳	۱۱۲	۴۳/۱۸	۱۵۸	۱۰۷۸	۲۷/۷۲	۵	۸۶	۶۰/۶۷	
	جمع	۲۹۵	۲۸۶۶	۳۹/۱۴	۲۵۷۳	۱۰۶۴۸	۱۹/۹۶	۲۱۲	۱۷۹۱	۲۳/۸۱	
علوم پایه	کارشناسی ارشد	۱۰۴	۸۸۲	۴۲/۸۰	۸۸۰	۳۰۱۵	۲۲/۷۸	۱۸۲	۵۵۷	۲۰/۴۹	
	دکترای تخصصی	۲۴	۱۶۴	۲۷/۷۵	۷۵	۵۳۶	۳۸/۷۹	۳	۱۶	۳۲/۱۸	
	جمع	۱۲۸	۱۰۴۶	۴۱/۹۲	۹۵۵	۳۵۵۱	۲۴/۴۷	۱۸۵	۵۷۳	۲۰/۷۳	
کشاورزی و دامپزشکی	کارشناسی ارشد	۵۰	۵۷۷	۵۰/۳۳	۵۳۱	۱۹۲۴	۲۳/۹۳	۹۱	۴۰۶	۲۸/۳۱	
	دکتری حرفه ای	۱۸۲	۲۱۷	۲/۹۷	۱۲۸۳	۱۵۶۹	۳/۴۱	۱۳۰	۱۶۴	۳/۹۵	
	تخصصی	۱	۱۳۵	۱۲۶/۴۹	۳۱	۲۳۶	۴۰/۲۶	-	۲۶	۱۰۰	
جمع	۲۳۳	۹۲۹	۲۵/۹۲	۱۸۴۵	۳۷۲۹	۱۲/۴۴	۲۲۱	۵۹۶	۱۷/۹۸		
فنی و مهندسی	کارشناسی ارشد	۴۲۵	۱۶۸۵	۲۵/۸۱	۱۷۸۹	۵۳۹۹	۲۰/۲۱	۲۷۸	۹۹۴	۲۳/۶۶	
	دکترای تخصصی	۱۸	۱۸۶	۴۷/۵۸	۲۸	۶۱۰	۶۷/۱۲	۱	۷	۳۸/۳۱	
	جمع	۴۴۳	۱۸۷۱	۲۷/۱۴	۱۸۱۷	۶۰۰۹	۲۲/۰۶	۲۸۸	۱۰۰۱	۲۳/۰۸	
پزشکی	کارشناسی ارشد	۲۵۷	۱۹۰	-۴/۹۱	۱۳۵۸	۱۸۷۳	۵/۵۰	۲۰۳	۶۸۴	۲۲/۴۴	
	دکتری حرفه ای	۵۰۸۶	۴۹۴۲	-۰/۴۸	۳۵۰۷۳	۳۹۴۹۳	۲/۰۰	۱۷۶۹	۶۰۵۵	۲۲/۷۶	
	تخصصی	۷۸۷	۱۲۴۸	۷/۹۹	۲۷۴۳	۵۷۷۵	۱۳/۲۱	۳۵۷	۷۲۶	۱۲/۵۶	
جمع	۶۱۳۰	۶۲۸۰	۰/۶۷	۳۹۱۷۴	۴۷۱۴۱	۳/۱۳	۲۲۲۹	۷۴۶۵	۲۱/۴۳		
هنر	کارشناسی ارشد	۲۳۰	۵۰۶	۱۴/۰۴	۱۷۱۲	۳۰۹۲	۱۰/۳۵	۵۸	۲۰۳	۲۳/۲۲	
	دکتری تخصصی	-	۱۸	۱۰۰	-	۴۵	۱۰۰	-	-	-	
	جمع	۲۳۰	۵۲۴	۱۴/۷۱	۱۷۱۲	۳۱۳۷	۱۰/۶۲	۵۸	۲۰۳	۲۳/۲۲	
جمع	کارشناسی ارشد	۱۴۴۸	۶۵۹۴	۲۸/۷۴	۹۶۸۵	۲۴۸۷۳	۱۷/۰۲	۱۱۱۹	۴۵۴۹	۲۶/۳۳	
	دکتری حرفه ای	۵۲۶۸	۵۱۵۹	-۰/۳۵	۳۶۵۶	۴۱۰۶۲	۴۹/۶۵	۱۸۹۹	۶۲۱۹	۲۱/۸۶	
	تخصصی	۸۴۳	۱۸۹۹	۱۴/۱۳	۳۰۳۵	۸۲۸۰	۱۸/۲۱	۳۶۶	۸۶۱	۱۵/۳۲	
جمع	۷۵۵۹	۱۳۶۱۶	۱۰/۳۱	۴۹۰۷۶	۷۴۲۱۵	۷/۱۴	۳۲۸۴	۱۱۶۲۹	۲۲/۸۴		

نفر در سال تحصیلی ۵۷-۵۸ به ۲۴۸۷۳ نفر در سال تحصیلی ۷۴-۷۵ بالغ شده که متوسط رشدی معادل ۸/۳۷ را نشان می دهد. تعداد دانشجویان دوره دکتری در بخش دولتی از ۲۰۷ نفر در سال تحصیلی ۵۷-۵۸ به ۸۲۸۰ نفر در سال تحصیلی ۷۴-۷۵ رسیده است که

در دوره دکتری تخصصی، تعداد پذیرفته شدگان از ۵۹ نفر در سال تحصیلی ۵۷-۵۸ به ۱۸۹۹ نفر در سال تحصیلی ۷۴-۷۵ رسیده که میانگین رشد قابل ملاحظه ای معادل ۲۲/۶۶ درصد را شامل می شود. تعداد دانشجویان دوره کارشناسی ارشد در بخش دولتی از ۶۳۴۰

جدول شماره ۲
روند رشد تعداد پذیرفته شدگان به تفکیک گروههای آموزشی
در طی سالهای تحصیلی ۵۷-۵۸ الی ۷۴-۷۵

میانگین رشد سالانه (درصد)	۷۴-۷۵	۵۷-۵۸	سال دوره	گروه آموزشی
۵/۷۰	۲۷۵۴	۱۰۷۳	کارشناسی ارشد	علوم انسانی
۴/۷۴	۱۱۲	۵۱	دکترای تخصصی	
۵/۶۶	۲۸۶۶	۱۱۲۴	جمع	
۱۰/۹۴	۸۸۲	۱۵۱	کارشناسی ارشد	علوم پایه
۲۰/۳۹	۱۶۴	۷	دکترای تخصصی	
۱۱/۷۶	۱۰۴۶	۱۵۸	جمع	
۱۵/۳۴	۵۷۷	۵۱	کارشناسی ارشد	کشاورزی و دامپزشکی
۱۰۰/۱۰۰	۱۳۵	۰	دکترای تخصصی	
۱۶/۷۷	۷۱۲	۵۱	جمع	
۹/۴۰	۱۶۸۵	۳۶۶	کارشناسی ارشد	فنی و مهندسی
۳۵/۹۹	۱۸۶	۱	دکترای تخصصی	
۱۰/۰۶	۱۸۷۱	۳۶۷	جمع	
۰/۸۹	۱۹۰	۲۲۱	کارشناسی ارشد	پزشکی
۱۰۰/۱۰۰	۱۲۸۴	۰	دکترای تخصصی	
۱۱/۸۱	۱۴۷۴	۲۲۱	جمع	
۷/۹۰	۵۰۶	۱۳۹	کارشناسی ارشد	هنر
۱۰۰/۱۰۰	۱۸	۰	دکترای تخصصی	
۸/۱۲	۵۲۴	۱۳۹	جمع	
۷/۲۷	۶۵۹۴	۲۰۰۱	کارشناسی ارشد	جمع
۲۲/۶۶	۱۸۹۹	۵۹	دکترای تخصصی	
۸/۶۹	۸۴۹۲	۲۰۶۰	جمع	

به طور متوسط رشدی معادل ۲۴/۲۳ درصد را نشان می دهد. میانگین رشدی معادل ۷/۴۴ درصد را در بر می گیرد. در دوره دکترای همچنین، تعداد فارغ التحصیلان دوره کارشناسی ارشد در گروههای مختلف آموزشی در بخش دولتی از ۱۳۴۳ نفر در سال تحصیلی ۵۶-۵۷ به ۴۵۴۹ نفر در سال تحصیلی ۷۳-۷۴ رسیده که معادل ۲۰/۹۴ درصد را شامل شود.

جدول شماره ۳
روند رشد تعداد دانشجویان به تفکیک گروههای آموزشی
در طی سالهای تحصیلی ۵۸-۵۷ الی ۷۵-۷۴

میانگین رشد سالانه (درصد)	سال		گروه آموزشی
	۷۴-۷۵	۵۸-۵۷	
۸/۱۵	۹۵۷۰	۲۵۲۷	علوم انسانی
۱۰/۵۱	۱۰۷۸	۱۹۷	
۸/۲۵	۱۰۶۴۸	۲۷۲۴	
۱۰/۸۰	۳۰۱۵	۵۲۷	علوم پایه
۲۹/۰۷	۵۳۶	۷	
۱۱/۷۹	۳۵۵۱	۵۳۴	
۱۴/۹۹	۱۹۲۴	۱۷۹	کشاورزی و دامپزشکی
۱۰۰/۰۰	۲۳۶	۰	
۱۵/۷۸	۲۱۶۰	۱۷۹	
۸/۱۴	۵۳۹۹	۱۴۲۷	فنی و مهندسی
۳۶/۷۰	۶۱۰	۳	
۸/۸۱	۶۰۰۹	۱۴۲۰	
۷/۸۲	۱۸۷۲	۵۲۰	پزشکی
۱۰۰/۰۰	۵۷۷۵	۰	
۱۷/۱۲	۷۶۴۸	۵۲۰	
۵/۹۴	۳۰۹۲	۱۱۶۰	هنر
۱۰۰/۰۰	۴۵	۰	
۶/۰۳	۳۱۲۷	۱۱۶۰	
۸/۲۷	۲۴۸۷۳	۶۳۴۰	جمع
۲۴/۲۳	۸۲۸۰	۲۰۷	
۱۰/۰۱	۳۳۱۵۳	۶۵۴۷	

تعداد دوره های مصوب تحصیلات تکمیلی در دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی در سال تحصیلی ۷۴-۷۵ به ۱۱۰۸ دوره رسیده که ۷۵۵ دوره آن در سطح کارشناسی ارشد و ۳۵۳ دوره آن در سطح دکتری فعالیت دارند.

روند رشد دوره های تحصیلات تکمیلی در مقاطع مختلف تحصیلی در سالهای ۶۸-۶۹ الی ۷۴-۷۵
براساس آمارهای موجود، دوره های تحصیلات تکمیلی در مقاطع مختلف تحصیلی طی سالهای تحصیلی ۶۸-۶۹ الی ۷۴-۷۵، رشد قابل

تعداد دوره های مصوب تحصیلات تکمیلی در دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی در سال تحصیلی ۷۴-۷۵ به ۱۱۰۸ دوره رسیده که ۷۵۵ دوره آن در سطح کارشناسی ارشد و ۳۵۳ دوره آن در سطح دکتری فعالیت دارند.

جدول شماره ۴

روند رشد تعداد فارغ التحصیلان به تفکیک گروههای آموزشی

در طی سالهای تحصیلی ۵۷-۵۶ الی ۷۴-۷۳

میانگین رشد سالانه (درصد)	سال		گروه آموزشی
	۷۳-۷۴	۵۶-۵۷	
۵/۰۶	۱۷۰۵	۷۲۷	کارشناسی ارشد
۵/۶۱	۸۶	۲۴	دکترای تخصصی
۵/۰۸	۱۷۹۱	۷۷۱	جمع
۷/۲۲	۵۵۷	۱۷۰	کارشناسی ارشد
۱۰۰	۱۶	۰	دکترای تخصصی
۷/۴۱	۵۷۲	۱۷۰	جمع
۱۸/۷۱	۴۰۶	۲۲	کارشناسی ارشد
۱۰۰	۲۶	۰	دکترای تخصصی
۱۹/۱۴	۴۲۲	۲۲	جمع
۱۴/۵۲	۹۹۴	۹۹	کارشناسی ارشد
۱۰۰	۷	۰	دکترای تخصصی
۱۴/۵۸	۱۰۰۱	۹۹	جمع
۱۱/۳۵	۶۸۴	۱۱۰	کارشناسی ارشد
۱۰۰	۷۲۶	۰	دکترای تخصصی
۱۶/۱۹	۱۴۱۰	۱۱۰	جمع
۰/۰۶	۲۰۳	۲۰۵	کارشناسی ارشد
۰	۰	۰	دکترای تخصصی
۰/۰۶	۲۰۳	۲۰۵	جمع
۷/۴۴	۴۵۴۹	۱۳۴۲	کارشناسی ارشد
۲۰/۹۴	۸۶۱	۲۴	دکترای تخصصی
۸/۳۸	۵۴۱۰	۱۳۷۷	جمع

در سال ۶۸ به ۴۵ نفر دانشجو در سال ۷۴ رسیده است، بیشترین میزان رشد را داشته و گروه فنی و مهندسی با ۶۷/۱۲ درصد رشد سالانه در ردیف بعدی قرار دارد.

تعداد فارغ التحصیلان با رشد سالانه ۱۵/۳۲ درصد از ۳۶۶ نفر به ۸۶۱ نفر بالغ شده است که در این زمینه، گروه کشاورزی و دامپزشکی که از صفر نفر در سال ۶۸ به ۲۶ نفر در سال ۷۴ رسیده است، بیشترین میزان رشد و گروه علوم انسانی با ۶۰/۶۷ درصد رشد در ردیف بعدی قرار دارد.

اقدامات انجام شده به منظور تقویت و توسعه تحصیلات تکمیلی

اقدامات صورت گرفته برای تقویت و توسعه تحصیلات تکمیلی در ایران را به شرح موارد زیر می توان ذکر کرد:

۱- افزایش میزان بودجه و اعتبارات تحصیلات تکمیلی

سال ۷۲:

- اختصاص مبلغ ۴ میلیارد و ۵۰۰ میلیون ریال از محل تبصره ۱۷ قانون بودجه به منظور رشد و تقویت تحصیلات تکمیلی؛

سال ۷۳:

- اختصاص مبلغ ۴ میلیارد و ۹۷۲ میلیون ریال از محل تبصره ۱۷ قانون بودجه به منظور رشد و تقویت تحصیلات تکمیلی؛

سال ۷۴:

- اختصاص مبلغ ۴ میلیارد و ۲۱۰ میلیون و ۲۰۰ هزار ریال از محل تبصره ۱۷ قانون بودجه به منظور رشد و تقویت تحصیلات تکمیلی؛

سال ۷۵:

- اختصاص مبلغ ۵ میلیارد و ۷۰۰ میلیون ریال برای رشد و تقویت

ملاحظه ای داشته است. این میزان رشد در مقاطع مختلف تحصیلی به شرح زیر است:

۱- مقطع کارشناسی ارشد

تعداد پذیرفته شدگان با رشد سالانه ۲۸/۷۴ درصد از ۱۴۴۸ نفر به ۶۵۹۴ نفر بالغ شده است که در این زمینه، گروه کشاورزی و دامپزشکی با میزان ۵۰/۳۳ درصد رشد سالانه، بیشترین میزان رشد را داشته است و پس از آن علوم پایه با رشد سالانه ۴۲/۱۰ درصد رشد در ردیف بعدی قرار دارد.

تعداد دانشجویان با رشد سالانه ۱۷/۰۲ درصد از ۹۶۸۵ نفر به ۲۴۸۷۳ نفر رسیده است که در این زمینه، گروه کشاورزی و دامپزشکی با رشد سالانه ۲۳/۹۳ درصد بیشترین میزان رشد را داشته است و پس از آن علوم پایه با ۲۲/۷۸ درصد رشد در ردیف بعدی قرار دارد.

تعداد فارغ التحصیلان با رشد سالانه ۲۶/۳۳ درصد از ۱۱۱۹ نفر به ۴۵۴۹ نفر رسیده است که در این زمینه، گروه علوم انسانی با ۳۳/۰۸ درصد رشد بیشترین میزان رشد را داشته است و گروه کشاورزی و دامپزشکی با ۲۸/۳۱ درصد رشد در ردیف بعدی قرار دارد.

۲- مقطع دکتری

تعداد پذیرفته شدگان با رشد سالانه ۱۴/۱۳ درصد از ۸۴۳ نفر به ۱۸۹۹ نفر رسیده است که در این زمینه، گروه کشاورزی و دامپزشکی که از یک نفر پذیرش در سال ۶۸ به ۱۳۵ نفر پذیرش در سال ۷۴ رسیده است، با رشد سالانه ۱۲۶/۴۹ درصد، بیشترین میزان رشد را داشته است.

تعداد دانشجویان با رشد سالانه ۱۸/۲۱ درصد از ۳۰۳۵ نفر به ۸۲۸۰ نفر بالغ شده است که در این زمینه، گروه هنر که از صفر دانشجو

جدول شماره ۵

روند رشد تعداد پذیرفته شدگان، دانشجویان و فارغ التحصیلان مقاطع تحصیلات تکمیلی

طی سالهای تحصیلی ۵۸-۵۷ الی ۷۵-۷۴

عنوان	پذیرفته شدگان			دانشجویان			فارغ التحصیلان		
	سال تحصیلی	۵۸-۵۷	۷۵-۷۴	میانگین رشد سالانه (درصد)	۵۸-۵۷	۷۵-۷۴	میانگین رشد سالانه (درصد)	۵۸-۵۷	۷۵-۷۴
کارشناسی ارشد	۲۰۰۱	۶۵۹۴	۷، ۲۷	۶۳۴۰	۲۴۸۷۳	۸، ۲۷	۱۲۴۲	۴۵۴۹	۷، ۴۴
دکترای تخصصی	۵۹	۱۸۹۹	۲۲، ۶۶	۲۰۷	۸۲۸۰	۲۴، ۲۳	۲۴	۸۶۱	۲۰، ۹۴
جمع	۲۰۶۰	۸۴۹۳	۸، ۶۹	۶۵۴۷	۳۳۱۵۳	۱۰، ۰۱	۱۲۷۷	۵۴۱۰	۸، ۲۸

- اختصاص مبلغ ۷ میلیارد و ۸۰۰ میلیون ریال برای اجرای طرح دانشوری

ملاحظه می شود که مبلغ اختصاص یافته به دانشگاههای مجری تحصیلات تکمیلی در سال ۷۵ حدود سه برابر سالهای قبل از آن بوده است.

جدول شماره ۶

مقایسه تعداد پذیرفته شدگان مقاطع تحصیلات تکمیلی در طی سالهای ۵۸-۵۷، ۶۹-۶۸ و ۷۵-۷۴

دوره	سال تحصیلی	۵۸-۵۷	۶۹-۶۸	۷۵-۷۴
کارشناسی ارشد		۲۰۰۱	۱۴۴۸	۶۵۹۴
دکترای تخصصی		۵۹	۸۴۳	۱۸۹۹
جمع		۲۰۶۰	۲۲۹۱	۸۴۹۳

۲- اصلاح نحوه گزینش دانشجو در دوره دکتری (Ph.D.)

با اجرای دستورالعمل نحوه گزینش دانشجو برای دوره های دکتری داخل، دانشگاهها موظف شده اند اطلاعات مربوط به نحوه پذیرش و تعداد پذیرفته شدگان در هر رشته را به سازمان سنجش منعکس کنند. همچنین در این دستورالعمل به دانشگاهها اجازه داده شده است که در هر آزمون حداکثر به تعداد پذیرفته شدگانی که در هر رشته به بورسیه های وزارت اختصاص می دهند، از بین داوطلبانی که حد نصاب تعیین شده از سوی دانشگاه را احراز کرده اند در چهارچوب آیین نامه قرارداد بورس داخلی مؤسسات اجرایی با دانشگاهها به عنوان بورسیه مؤسسات پذیرش کنند. ۲۰ درصد از ظرفیت پذیرش هر رشته طبق قوانین و مقررات جاری به ایشارگران انقلاب اسلامی اختصاص می یابد. پذیرش دانشجویان بورسیه تبدیل به داخل اضافه بر ظرفیت اعلام شده است. حداکثر سن برای داوطلبان بورسیه وزارت فرهنگ و آموزش عالی ۳۳ سال است. در مورد شرط سنی تسهیلاتی برای رزمندگان و ایشارگران در نظر گرفته شده است. دانشجویان آزاد و بورسیه مؤسسات و همچنین، اعضای هیات علمی رسمی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی از شمول شرط سنی معاف هستند. پذیرش دانشجو در دوره دکتری از طریق آزمون اختصاصی توسط دانشگاه مجری دوره و با نظارت وزارت فرهنگ و آموزش عالی صورت می گیرد.

جدول شماره ۷

مقایسه تعداد دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی در طی سالهای تحصیلی ۵۸-۵۷، ۶۹-۶۸ و ۷۵-۷۴

دوره	سال تحصیلی	۵۸-۵۷	۶۹-۶۸	۷۵-۷۴
کارشناسی ارشد		۶۲۴۰	۹۶۸۵	۲۴۸۷۳
دکترای تخصصی		۲۰۷	۳۰۳۵	۸۲۸۰
جمع		۶۵۴۷	۱۲۷۲۰	۳۳۱۵۳

۳- استفاده از عضو هیات علمی همکار

با هدف ایجاد شرایط لازم برای استفاده از همکاری استادان برجسته برای تدریس درسهای ارائه سمینار و هدایت کارهای پژوهشی دانشجویان دوره های دکتری و کارشناسی ارشد و به منظور استفاده حداکثر از خدمات آموزشی و پژوهشی اعضای هیات علمی و نیروهای متخصص موجود توسط دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی و برای افزایش ظرفیت دوره های تحصیلات تکمیلی، دستورالعمل نحوه استفاده از خدمات آموزشی و پژوهشی اعضای هیات علمی و متخصصان خارج از دانشگاه تهیه و تنظیم شده است. براساس این دستورالعمل، دانشگاه مجری می تواند با هریک از اعضای هیات علمی مؤسسات تابعه - که مورد تأیید گروه آموزشی مربوط باشد - برای هدایت پایان نامه های دوره های تحصیلات تکمیلی قرارداد همکاری منعقد کند. متخصصان و پژوهشگران وابسته به دستگاهها به شرط دارا بودن مدرک دکتری (Ph.D.) و سوابق آموزشی و پژوهشی قابل قبول می توانند به عنوان عضو هیات علمی همکار انتخاب شوند.

جدول شماره ۸

مقایسه تعداد فارغ التحصیلان مقاطع تحصیلات تکمیلی در طی سالهای تحصیلی ۵۷-۵۶، ۶۸-۶۷ و ۷۴-۷۳

دوره	سال تحصیلی	۵۷-۵۶	۶۸-۶۷	۷۴-۷۳
کارشناسی ارشد		۱۲۴۳	۱۱۱۹	۴۵۴۹
دکترای تخصصی		۳۴	۲۶۶	۸۶۱
جمع		۱۲۷۷	۱۴۸۵	۵۴۱۰

برای اعضای هیات علمی همکار، حکم کارگزینی صادر می شود. فرم قرارداد مربوط اخیراً به دانشگاهها ابلاغ شده است.

۴- برگزاری دوره 'دانشوری'

نظر به اینکه در حال حاضر بیش از ۶۰ درصد (حدود ۷۰۰۰ نفر) کادریات علمی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی کشور را مربیان تشکیل می دهند و با عنایت به اینکه ظرفیت پذیرش دوره دکتری داخل و اعزام به خارج از کشور پاسخگوی نیاز آموزش عالی کشور نیست طرحی برای ارتقای سطح علمی مربیان تحت عنوان دوره دانشوری تهیه و تنظیم شده است. اجرای این طرح به ارتقای سطح علمی مربیان، اصلاح هرم هیات علمی و ارتقای کیفی و کمی آموزش عالی کمک خواهد کرد. به منظور اجرای این طرح، آیین نامه ای با عنوان ارتقای

جدول شماره ۹

تعداد پژوهشگران و کارشناسان تحقیق و توسعه در برخی از مناطق جهان و ایران

منطقه	سال پایه	تعداد	نسبت به میلیون نفر جمعیت
افریقا	۱۹۹۰	۷۳۰۸۱	۱۱۷
امریکا	"	۱۰۹۳۶۵۳	۱۵۰۹
آسیا	"	۱۲۲۹۵۱۲	۴۰۱
اروپا	"	۱۰۹۱۰۰۳	۲۲۰۶
اقیانوسیه	"	۴۱۹۶۵	۱۶۱۰
کشورهای توسعه یافته	"	۴۴۶۳۹۸	۳۶۹۴
کشورهای در حال توسعه	"	۷۵۹۸۱۶	۱۸۹
کشورهای عربی	"	۷۷۲۶۱	۳۶۳
امریکای لاتین	"	۱۶۲۹۳۰	۳۶۴
ایران	۱۳۷۲	۲۹۶۳۷	۴۹۳

سطح علمی مربیان دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی تنظیم شده است. بر اساس این آیین نامه، دوره دانشوری دوره ای بالاتر از کارشناسی ارشد است که طی آن مربیان دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی، مرحله آموزشی دوره دکتری تخصصی را با شرایط خاص می گذرانند و به اخذ مدرک رسمی دانشوری نایل می شوند.

بر اساس آیین نامه مذکور، مسؤلیت برگزاری آزمون و گزینش مربیان برای دوره دانشوری بر عهده سازمان سنجش قرار گرفت و این سازمان دفترچه راهنمای آزمون ورودی را برای کلیه دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی مجری ارسال کرد. اولین دوره مذکور در آذر ماه

سال ۷۴ با شرکت ۱۰۴۳ مربی در دانشگاه تربیت معلم برگزار شد و نتیجه آزمون در دی ماه همان سال به پذیرفته شدگان ابلاغ شد. براساس دفترچه آزمون در مجموع در ۴۳ رشته دانشجوی دانشوری پذیرفته می شود که از این تعداد، ۱۵ رشته در گروه علوم انسانی، ۷ رشته در گروه علوم پایه، ۹ رشته در گروه فنی و مهندسی، ۱۱ رشته در گروه کشاورزی، ۱ رشته در گروه هنر است. مطابق دفترچه راهنمای آزمون دوره تعداد مربیان که در رشته های مختلف باید پذیرفته می شدند حدود ۶۰۰ نفر است که از این تعداد، ۴۶۱ نفر پذیرفته و ثبت نام شده اند. همچنین، از مجموع ۸۸ رشته دایر در دوره دانشوری دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی، ۲۰ رشته در نیمسال دوم سال تحصیلی ۷۵-۷۴ دایر گردیده و مابقی (۶۸ رشته) در نیمسال اول سال تحصیلی ۷۵-۷۴ دایر شده است. برای پذیرش دانشجو در دومین دوره دانشوری آزمون در سال ۱۳۷۵ همراه با آزمون دکتری اعزام برگزار گردید. در دومین دوره دانشوری که فعالیت آموزشی خود را در مهر ماه ۱۳۷۶ آغاز خواهند کرد حدود ۵۰۰ نفر مربی پذیرفته می شوند.

۵- اجرای طرح تعاون بین دانشگاهها و مؤسسات

آموزش عالی و تحقیقاتی

به منظور بهره گیری بهینه از جمیع امکانات و توان بالقوه دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی کشور در جهت توسعه کمی و کیفی آموزش عالی و تحقیقات در مناطق مختلف کشور و بویژه مناطق محروم، طرح تعاون بین دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی کشور تهیه و تنظیم شده است. براساس این طرح، کلیه دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی واقع در یک منطقه از مناطق ۹ گانه آموزش عالی کشور مجاز هستند که موافقت نامه های همکاری و تعاونی با یکدیگر منعقد کنند. دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی که در تهران واقع و دارای هیات امناء و هیات ممیزه هستند، مجاز هستند با دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی یک منطقه از مناطق ۹ گانه آموزش عالی بطور دلخواه تعاون و همکاری داشته باشند.

۶- تهیه و اجرای طرح تعمیم کتابخانه ها

به منظور استفاده مطلوب از منابع علمی موجود و نیز برای امکان دستیابی به جدیدترین پیشرفتهای علمی و پژوهشی در زمینه مختلف علوم، طرح تعمیم کتابخانه ها تهیه و اجرا شده است.

۷- بازنگاری و اصلاح آیین نامه های آموزشی دوره های

کارشناسی ارشد و دکتری

در بازنگاری به عمل آمده سعی شده است در امور آموزشی این دوره ها روانی و انعطاف بیشتری ایجاد شود. به گونه ای که، دانشگاهها و مراکز پژوهشی بتوانند مطابق صلاحدید خود دوره هایی را با تعداد واحدهای آموزشی یا پژوهشی متفاوت به اجرا در آورند. همچنین، تلاش بر این بوده که طول مدت دوره کاهش یابد تا میزان

جدول شماره ۱۰

تعداد دوره های مصوب در مقاطع تحصیلات تکمیلی به تفکیک گروههای مختلف آموزشی
از سال ۵۷ تا ۷۵

گروه آموزشی / دوره	علوم انسانی	علوم پایه	کشاورزی	دامپزشکی	فنی و مهندسی	هنر	جمع
کارشناسی ارشد	۲۸۱	۱۱۲	۷۷	۳	۲۴۳	۳۹	۷۵۵
دکترای تخصصی	۹۹	۸۹	۵۶	۳۲	۷۲	۵	۳۵۳
جمع	۳۸۰	۲۰۱	۱۳۳	۳۵	۳۱۵	۴۴	۱۱۰۸

فراغت از تحصیل در دوره های تحصیلات تکمیلی افزایش یابد.

۸- تشکیل ستاد تحصیلات تکمیلی به عنوان بالاترین مرجع تصمیم گیری در زمینه مسائل و موضوعات مربوط به تحصیلات تکمیلی

این ستاد تاکنون سی و یک جلسه برگزار کرده و در موضوعات مهم تحصیلات تکمیلی بویژه در جهت ارتقای کیفیت این دوره ها بررسیهای لازم را به عمل آورده و آیین نامه ها و دستورالعملهایی را تهیه و تصویب کرده است.

این ستاد، دارای یک کمیته کارشناسی است که در حوزه معاونت آموزشی تشکیل می شود و مسائل و تنگناهای دوره های تحصیلات تکمیلی را مورد بررسی کارشناسی قرار داده راه حلهای اجرایی را به ستاد تحصیلات تکمیلی پیشنهاد می دهد.

مسائل و تنگناهای تحصیلات تکمیلی در ایران

مسائل مربوط به توسعه کمی و کیفی تحصیلات تکمیلی، در گردهماییهای مختلف معاونان آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و همچنین در گزارشها و نظرخواهیهای به

الف) مسائل مربوط به منابع و امکانات (درون داد)

عمل آمده در سالهای اخیر، به صورت پراکنده مطرح شده است. ستاد تحصیلات تکمیلی وزارت فرهنگ و آموزش عالی در سال ۷۳، دبیرخانه ستاد را موظف کرد مسائل و پیشنهادهای مطرح شده را جمع آوری و مورد طبقه بندی موضوعی قرار دهد، تا پس از تعیین اولویتها، در دستور کار ستاد قرار گیرد.

در این زمینه، فهرستی از عنوانهای مسائل و راه حلهای مطرح شده مربوط به هر یک، تحت ۲۲ سرفصل مختلف مورد شناسایی و طبقه بندی موضوعی قرار گرفته و در جداول ضمیمه درج شده است. همچنین، به منظور امکان تحلیل و ارزیابی بهتر مسائل، روش نظام گرا (سیستمی) مورد استفاده قرار گرفته و مسائل تحت زیر مجموعه های:

الف) مسائل مربوط به منابع و امکانات (درون داد)؛

ب) مسائل مربوط به فرآیند آموزش و پژوهش؛

ج) مسائل مربوط به اثر بخشی خارجی (برون داد)؛

تقسیم بندی شده اند. لازم به یادآوری است، راه حلهای مندرج در ستون دوم جداول، صرفاً پیشنهادی بوده و به استثنای موارد مشخص شده در ستون ملاحظات، مصوب تلقی نمی شوند.

ملاحظات	راه حلها، طرحها و پیشنهادها	مسائل، موانع و تنگناها
مصوب	۱/۱/۱- جذب استادان ایرانی خارج از کشور و استادان خارجی ۱/۱/۲- طرح استفاده از استادان راهنمای خارج از دانشگاه ۱/۱/۳- افزایش ظرفیت اعزام به خارج در مقطع دکتری در رشته های کلیدی مورد نیاز	۱- هیأت علمی ۱/۱- کمبود هیأت علمی با رتبه استادیار به بالا

ملاحظات	راه حلها، طرحها و پیشنهادهای	مسائل، موانع و تنگناها
مربوط به فرایند	<p>۱/۱/۴- افزایش ظرفیت دوره های دکتری داخل با تخصیص امکانات بیشتر</p> <p>۱/۱/۵- توزیع مناسب هیات علمی موجود بین دانشگاهها</p> <p>۱/۲/۱- ایجاد مکانیزمهای تشویقی برای تمرکز بیشتر فعالیت هیات علمی موجود به تحصیلات تکمیلی (از قبیل واحد معادل پایان نامه)</p> <p>۱/۲/۲- طرح نظام پرداخت بر مبنای شایستگی</p> <p>۱/۲/۳- ضابطه مندرکدن تعداد ساعات تدریس</p> <p>۱/۳/۱- افزایش فرصتهای مطالعاتی خارج از کشور</p> <p>۱/۳/۲- ایجاد فرصتهای مطالعاتی داخل کشور</p>	<p>۱/۲- اشتغال بیش از حد به تدریس و فعالیتهای خارج از دانشگاه (عمدتاً به دلیل مشکلات معیشتی)</p> <p>۱/۳- به روز نبودن دانش و اطلاعات</p>
در دست انجام	<p>۲/۱/۱- بازنگری در شیوه گزینش دانشجویان دکتری</p>	<p>۲- دانشجو</p> <p>۲/۱- اعمال برخی تبعیضات در برگزاری آزمون نیمه متمرکز دکتری توسط دانشگاهها</p> <p>۲/۲- عدم حضور تمام وقت دانشجویان تحصیلات تکمیلی در دانشگاه به دلیل مشکلات معیشتی و اشتغال بیرونی</p> <p>۲/۳- جا به جایی تدریجی فشار تقاضای اجتماعی برای ورود به آموزش عالی از مقطع کارشناسی به کارشناسی ارشد</p> <p>۲/۴- افت تدریجی کیفیت دانشجویان ورودی</p>
مربوط به فرایند مصوب	<p>۲/۲/۱- اعطای کمک هزینه تحصیلی</p> <p>۲/۲/۲- ایجاد کار در آمدزای علمی در دانشگاه (تدریس، حل تمرین و...)</p> <p>۲/۳/۱- طرح اعزام آزاد</p> <p>۲/۳/۲- توسعه تحصیلات تکمیلی</p> <p>۲/۳/۳- برگزاری دوره های تخصصی یا گواهی معتبر و هدایت داوطلبان به این دوره ها.</p>	<p>۳- اطلاعات و دانش روز</p> <p>۳/۱- کمبود کتابها و مجلات علمی با توجه به نقش کلیدی آن در تحصیلات تکمیلی و فعالیتهای پژوهشی</p> <p>۳/۲- فقدان تعاون و سازماندهی مناسب برای استفاده متقابل از منابع علمی موجود</p> <p>۳/۳- عدم دسترسی مناسب به پایگاههای اطلاعاتی و مراکز بین المللی</p>
در دست انجام	<p>۳/۱/۱- تامین بودجه ارزی لازم (ر.ش به بند ۴)</p> <p>۳/۱/۲- سفارش متمرکز یا منطقه ای مجلات علمی و تکثیر آنها</p> <p>۳/۲/۱- ایجاد شبکه ارتباطی بین کتابخانه ها و دانشگاهها</p> <p>۳/۲/۲- ایجاد سازو کارهای تشویقی برای تعاون بین دانشگاهها</p> <p>۳/۳/۱- ایجاد شبکه ارتباطی با خارج از کشور (EM, ...)</p>	<p>۴- منابع مالی</p> <p>۴/۱- کمبود شدید بودجه ارزی برای خرید تجهیزات، کتب و مجلات علمی با توجه به نقش کلیدی آن در تحصیلات تکمیلی و فعالیتهای پژوهشی</p> <p>۴/۲- کمبود بودجه ریالی مورد نیاز</p> <p>۴/۳- محدودیت منابع مالی در برنامه دوم (کاهش اعتبارات به</p>
	<p>۴/۱/۱- افزایش بودجه ارزی</p> <p>۴/۱/۲- اخذ عوارض از کالاهای وارداتی و قراردادهای انتقال تکنولوژی برای خرید کتابها و مجلات علمی</p> <p>۴/۲/۱- افزایش اعتبارات مربوط به تحصیلات تکمیلی و پیش بینی ردیف خاص بودجه</p>	

ملاحظات	راه حلها، طرحها و پیشنهادهای	مسائل، موانع و تنگناها
	<p>۴/۳/۱- ضرورت چاره اندیشی اساسی برای تامین منابع مالی لازم به منظور نگهداری و جایگزینی تجهیزات</p> <p>۴/۳/۲- طرح ایجاد قطبهای کیفی در آموزش عالی</p> <p>۴/۳/۱- ر.ش به ۵/۱/۱</p> <p>۴/۵/۱- ضرورت اختصاص درصد بیشتری از بودجه تحقیقات به دانشگاهها</p> <p>۴/۶/۱- تفکیک بودجه تحصیلات تکمیلی و پژوهش در بودجه دانشگاه</p>	<p>قیمتهای ثابت) و نتیجتاً استهلاك تدريجی كالاهاى سرمایه ای و تجهیزات دانشگاهها در درازمدت</p> <p>۴/۴- فقدان اختیارات كافی در جذب كمكها و درآمد های خارج از دانشگاه</p> <p>۴/۵- عدم تناسب بودجه پژوهش آموزش عالی با تعداد پژوهشگران در مقایسه با سایر بخشها</p> <p>۴/۶- عدم تخصیص بودجه لازم به تحصیلات تکمیلی و پژوهش در داخل دانشگاه</p>
	<p>۵/۱/۱- تهیه یک لایحه قانونی دایمی در مورد مستثنا شناختن دانشگاهها از مقررات عمومی بودجه (طرح استقلال دانشگاهها)</p> <p>۵/۲/۱- ایجاد مؤسسه حسابرسی وابسته به وزارت و حذف ذیحسابی</p> <p>۵/۳/۱- تفویض اختیار بیشتر به رؤسای دانشگاهها در اعزام استادان و دانشجویان دکتری</p>	<p>۵- قوانین و مقررات</p> <p>۵/۱- محدودیتهای تبصره های بودجه</p> <p>۵/۲- محدودیتهای قانونی در نحوه هزینه کردن بودجه و ذیحسابی</p> <p>۵/۳- وجود دیوانسالاری اداری و مالی برای استادان و دانشجویان تحصیلات تکمیلی در برقراری ارتباط با خارج از کشور</p>
	<p>۶/۱/۱- تعیین و اعمال ضوابط طراحی مورد نیاز در طرحهای جامع</p> <p>۶/۲/۱- طرح تعاون دانشگاهها</p> <p>۶/۲/۲- ایجاد سازو کارهای تشویقی برای ساخت تجهیزات در داخل</p> <p>۶/۳/۱- ضرورت چاره اندیشی اساسی برای نگهداری، تکمیل و جایگزینی تجهیزات</p> <p>۶/۴/۱- تامین خوابگاه برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی</p>	<p>۶- تجهیزات و فضای کالبدی</p> <p>۶/۱- طراحی نشدن فضاهاى كالبدی موجود برای فعالیتهای تحصیلات تکمیلی و پژوهشی</p> <p>۶/۲- نیاز مبرم به تجهیزات برای پروژه های تجربی</p> <p>۶/۳- استهلاك تدريجی تجهیزات موجود به دلیل عدم سرمایه گذاری كافی در گذشته، محدودیتهای ارزی و توسعه کمی تحصیلات تکمیلی و دوره های شبانه</p> <p>۶/۴- كمبود خوابگاه برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی به ویژه متاهلین</p>
	<p>۷/۱/۱- برنامه ریزی درازمدت توسعه رشته های تحصیلات تکمیلی</p> <p>۷/۱/۲- محدود کردن ایجاد دوره های تحصیلات تکمیلی در دانشگاههای مادر در مراکز استان(گزارش مركز تحقیقات علمی کشور)</p> <p>۷/۱/۳- منطقه ای کردن آموزش عالی، ایجاد قطبهای کشاورزی، علوم پایه و مهندسی در برخی مراکز استانها</p>	<p>۷- سیاست گذاری و برنامه ریزی</p> <p>۷/۱- توسعه نامتوازن رشته ها از نظر تطابق با نیاز جامعه، جغرافیایی، اشتغال فارغ التحصیلان، بویژه در مقطع کارشناسی ارشد</p>

ادامه جدول (الف)

ملاحظات	راه حلها، طرحها و پیشنهادها	مسائل، موانع و تنگناها
در دست انجام	<p>۷/۲/۱- تجهیز و رفع کمبودهای دانشگاههای دارای امکانات بالقوه (اهواز، تبریز، کرمان، مازندران و شیراز)</p> <p>۷/۲/۲- ایجاد دوره های تحصیلات تکمیلی با مشارکت چند دانشگاه</p> <p>۷/۳/۱- طرح بازنگری در نظام آموزش عالی (اساسنامه وزارت)</p> <p>۷/۴/۱- ر.ش به ۷/۳/۱</p>	<p>۷/۲- عدم استفاده بهینه از امکانات بالقوه موجود دانشگاهی در ایجاد دوره های تحصیلات تکمیلی بویژه در رشته کشاورزی</p> <p>۷/۳- تعدد مراجع تصمیم گیری و سیاستگزاری در آموزش عالی</p> <p>۷/۴- توسعه لجام گسیخته دانشگاه آزاد در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری</p>
	<p>۸/۱/۱- ضرورت اتخاذ سیاست مناسب در تقویت ارتباطات بین المللی و رفع موانع</p>	<p>۸- منابع و امکانات بین المللی (ارتباطات بین المللی)</p> <p>۸/۱- عدم استفاده مناسب از منابع و امکانات بین المللی</p>
	<p>۹/۱/۱- ایجاد ساز و کارهای تشویقی</p>	<p>۹- منابع و امکانات داخلی (ارتباط با بخشهای مختلف اقتصادی)</p> <p>۹/۱- عدم استفاده مناسب از منابع و امکانات داخلی به دلیل عدم وجود ارتباط ارگانیک و مستمر با صنعت و سایر بخشهای اقتصادی و اجتماعی</p>

ب) مسائل مربوط به فرایند آموزش و پژوهش

ملاحظات	راه حلها، طرحها و پیشنهادها	مسائل، موانع و تنگناها
	<p>۱۰/۱/۱- بازنگری در تشکیلات داخلی دانشگاهها</p> <p>۱۰/۲/۱- توسعه دانش مدیریت تحقیقات (اجرای کارگاههای آموزشی)</p> <p>۱۰/۲/۲- برگزاری کارگاههای آموزشی آشنایی با مدیریت راهبردی و شیوه های نوین مدیریت در آموزش عالی</p> <p>۱۰/۳/۱- " " " " " "</p>	<p>۱۰- مدیریت و تشکیلات</p> <p>۱۰/۱- فقدان استقلال عمل کافی گروههای آموزشی و پژوهشی در دانشگاه</p> <p>۱۰/۲- نارسایی در مدیریت فعالیتهای پژوهشی و خدماتی</p> <p>۱۰/۳- عدم استفاده بهینه از منابع و امکانات و بالا بودن هزینه ها</p>
	<p>۱۱/۱/۱- واگذاری برخی از اختیارات شورای عالی برنامه ریزی به دانشگاهها (ایجاد نهادهای برنامه ریزی در دانشگاهها)</p> <p>۱۱/۱/۲- ایجاد کارگاههای آشنایی با برنامه ریزی آموزشی</p> <p>۱۱/۱/۳- شرکت در دوره های بین المللی برنامه ریزی آموزشی</p>	<p>۱۱- برنامه ریزی آموزشی</p> <p>۱۱/۱- عدم آشنایی دانشگاهها با فرایند برنامه ریزی آموزشی (به دلیل تمرکز برنامه ریزی در وزارت تاکنون)</p> <p>۱۱/۲- عدم تحول رشته ها با نیاز کشور و تحول دانش و</p>

ادامه جدول (ب)

ملاحظات	راه حلها، طرحها و پیشنهادها	مسائل، موانع و تنگناها
مصوب فروردین ۷۴	۱۱/۳/۱- بازنگری در آیین نامه کارشناسی ارشد و تقلیل واحدها	تکنولوژی ۱۱/۳- طولانی بودن دوره های کارشناسی ارشد
	۱۲/۱/۱- توسعه تحصیلات تکمیلی	۱۲- کمیت آموزش (ظرفیت) ۱۲/۱- پایین بودن ظرفیت تحصیلات تکمیلی (سرانه جمعیتی) در مقایسه با شاخصهای بین المللی
	۱۳/۱/۱- ایجاد کارگاههای افزایش مهارتهای تدریس ۱۳/۱/۲- توسعه استفاده از وسایل کمک آموزشی	۱۳- کیفیت آموزش ۱۳/۱- استفاده از روشهای سنتی انشایی در تدریس ۱۳/۲- عدم برقراری ارتباط مناسب با دانشجو
	۱۴/۲/۱- تعیین اولویتهای تحقیقاتی دانشگاهها هماهنگ با اولویتهای تحقیقاتی کشور و هدایت دانشگاهها در جهت آن ۱۴/۳/۱- ضرورت بررسی راه حلهایی از قبیل برگزاری امتحان جامع متمرکز به منظور اعتبار بخشی بیشتر به مدارک دکتری ۱۴/۴/۱- ایجاد و توسعه مراکز و پارکهای پژوهشی ۱۴/۵/۱- تفکیک بودجه پژوهش در اعتبارات جاری دانشگاهها و واگذاری اختیارات بیشتر به گروههای آموزشی و استادان در هزینه کردن آن	۱۴- پژوهش ۱۴/۱- نهادی نشدن پژوهش در دانشگاهها و اشتغال بیش از حد استادان به تدریس ۱۴/۲- عدم تطابق موضوعات پایان نامه ها و طرحهای تحقیقاتی با اولویتهای پژوهشی کشور ۱۴/۳- پایین بودن کیفیت و اعتبار پایان نامه های دکتری در برخی رشته ها (بویژه رشته های علوم انسانی) ۱۴/۴- کمبود مراکز تحقیقاتی معتبر ۱۴/۵- عدم تفکیک بودجه پژوهش در اعتبارات دانشگاه و مشکلات استادان و گروههای آموزشی و پژوهشی در استفاده مطلوب از بودجه پژوهش ۱۴/۶- کمبود تعداد پژوهشگر
	ر.ش به ۸	۱۵- خدمات، ارتباط با بخشهای اقتصادی
	ر.ش به ۹	۱۶- ارتباطات بین المللی
	۱۷/۱/۱- تقویت دفاتر نظارت و ارزیابی و نظام خودارزیابی در دانشگاهها	۱۷- نظارت و ارزیابی ۱۷/۱- فقدان یک نظام نظارت و ارزیابی داخلی قوی در دانشگاهها

ج) مسائل مربوط به اثر بخشی اجتماعی (برون داد)

ملاحظات	راه حلها، طرحها و پیشنهادها	مسائل، موانع و تنگناها
پاییز ۷۳	۱۸/۱/۱- طرح ترانز نیروی انسانی (مؤسسه پژوهش و	۱۸- تربیت نیروی انسانی مورد نیاز جامعه ۱۸/۱- فقدان اطلاعات کافی از نیروی انسانی متخصص مورد

ملاحظات	راه حلها، طرحها و پیشنهادها	مسائل، موانع و تنگناها
	<p>برنامه ریزی)</p> <p>۱۸/۲/۱- طرح ارزیابی تحصیلات تکمیلی از نظر اشتغال فارغ التحصیلان، نحوه جذب در بازار کار، اثر بخشی در بخشهای اقتصادی، اجتماعی</p> <p>۱۸/۲/۲- نظر سنجی از انجمنهای فارغ التحصیلان</p> <p>۱۸/۲/۳- نظر سنجی از صنایع و سایر بخشهای اقتصادی، اجتماعی</p> <p>۱۸/۳/۱- ضرورت توسعه دوره های تحصیلات تکمیلی و ظرفیتهای موجود</p> <p>۱۸/۴/۱- " " " " " "</p>	<p>نیاز جامعه</p> <p>۱۸/۲- فقدان اطلاعات کافی در مورد نحوه جذب فارغ التحصیلان و اثربخشی اجتماعی آنان</p> <p>۱۸/۳- کمبود کادر هیات علمی مورد نیاز برای آموزش عالی</p> <p>۱۸/۴- پایین بودن شاخصهای کمی تعداد سرانه، متخصص و محقق در جامعه نسبت به متوسط بین المللی</p>
	<p>۱۹/۱/۱- طرح ایجاد قطبهای کیفی در آموزش عالی</p> <p>۱۹/۲/۱- ضرورت بازنگری مستمر رشته ها</p>	<p>۱۹- گسترش مرزهای دانش</p> <p>۱۹/۱- پایین بودن شاخصهای کمی و کیفی علمی از قبیل تعداد مقالات، اختراعات نسبت به کشورهای صنعتی و بسیاری از کشورهای در حال رشد</p> <p>۱۹/۲- عدم تحول رشته ها با تحول علوم و تکنولوژی</p>
	<p>۲۰/۱/۱- ایجاد ساز و کارهای تشویقی برای هدایت موضوعات پایان نامه ها در جهت اولویتهای تحقیقاتی کشور</p> <p>۲۰/۲/۱- ایجاد صندوق ملی حمایت از تحقیقات</p> <p>۲۰/۲/۲- ایجاد ساز و کارهای قانونی برای هدایت بیشتر بودجه های تحقیقاتی دستگاهها به دانشگاهها و مراکز پژوهشی</p>	<p>۲۰- مشارکت در فرایند توسعه اقتصادی - اجتماعی (اثر بخشی اجتماعی)</p> <p>۲۰/۱- عدم تطابق موضوعات پایان نامه ها با نیازهای بخشهای اقتصادی - اجتماعی</p> <p>۲۰/۲- کمبود تعداد طرحهای پژوهشی مطالعاتی در ارتباط با نیاز بخشهای مختلف اقتصادی - اجتماعی</p>
	<p>۲۱/۱/۱- ایجاد قطبهای کیفی در آموزش عالی</p> <p>۲۱/۱/۲- تخصیص بودجه ارزی و ریالی لازم برای مسافرتها علمی و فرصتهای مطالعاتی</p> <p>۲۱/۱/۳- رفع موانع دیوانسالارانه اداری و مالی برای ارتباط با خارج</p>	<p>۲۱- برقراری ارتباط بین المللی</p> <p>۲۱/۱- فقدان ارتباطات کافی با مراکز علمی - تحقیقاتی بین المللی (عدم حضور فعال در محافل بین المللی در مقایسه با سایر کشورهای در حال رشد و منطقه)</p> <p>۲۱/۲- فقدان ارتباط کافی علمی - پژوهشی با کشورهای اسلامی و کشورهای همجوار و منطقه</p>
	<p>۲۲/۱/۱- طرح مطالعاتی ارزیابی جامع تحصیلات تکمیلی</p> <p>۲۲/۱/۲- طرح اعتبار گزاری رشته ها و مؤسسات آموزش عالی</p>	<p>۲۲- ارزیابی تحصیلات تکمیلی</p> <p>۲۲/۱- انجام ندادن ارزیابیهای علمی و نظام مند از وضعیت تحصیلات تکمیلی تاکنون</p>

طرح جامع " ارتقای کیفیت دوره های تحصیلات تکمیلی "

الف) عناصر مؤثر در کیفیت درون داد

ملاحظات	راه کارهای پیشنهادی	عناصر مؤثر در کیفیت
	<p>۱-۱- تشکیل هسته های برنامه ریزی در هر دانشگاه</p> <p>۱-۲- انجام دادن مطالعات برنامه ریزی راهبردی در هر دانشگاه براساس برآورد نیاز بخشهای مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و روند تحول آن در آینده و همچنین تحولات بین المللی</p> <p>۱-۳- انجام دادن مطالعات توجیهی برای گسترش تحصیلات تکمیلی در کوتاه و میان مدت براساس برنامه ریزی راهبردی و منوط کردن تصویب رشته ها به ارائه آن</p> <p>۱-۴- برگزاری دوره های آشنایی با برنامه ریزی راهبردی و برنامه ریزی آموزشی و درسی برای دانشگاهها توسط مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی</p>	<p>۱- فرایند پیشنهاد دوره ها با توجه به نیازهای بخشهای مختلف اقتصادی اجتماعی و فرهنگی</p>
پیشنهاد مطرح شده در کمیته کارشناسی	<p>۱-۲- بازنگری ضوابط موجود برای گسترش رشته ها</p> <p>۲-۲- رعایت دقیق ضوابط موجود برای ایجاد و گسترش دوره های تحصیلات تکمیلی</p> <p>۳-۲- صدور مجوز برای گرایش در مقطع دکتری</p>	<p>۲- فرایند تصویب و تأسیس دوره</p>
	<p>۱-۳- ضابطه مند کردن نحوه تعیین مدیران دانشگاهی در رده های مختلف</p>	<p>۳- مدیران</p>
	<p>۱-۴- تشویق اعضای هیات علمی به گذراندن کارگاههای روش تدریس و تحقیق و مشروط کردن رسمی قطعی شدن استخدام به گذراندن این دوره ها</p> <p>۲-۴- واگذاری مسؤلیت برگزاری کارگاههای روش تدریس و روش تحقیق برای کلیه اعضای هیات علمی دانشگاهها به مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی</p>	<p>۴- هیات علمی</p>
	<p>۱-۵- تشکیل گروههای مشاوره برای آشنایی دانشجویان با قوانین و مقررات آموزشی</p> <p>۲-۵- اعطای وام تحصیلی مکفی به دانشجویان</p> <p>۳-۵- ایجاد کار درآمدزا در دانشگاهها برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی</p> <p>۴-۵- بازنگری مستمر در شیوه پذیرش دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری به منظور انتخاب دانشجویان بهتر</p> <p>۵-۵- شکوفا سازی استعدادهای درخشان در آموزش عالی</p>	<p>۵- دانشجو</p>
	<p>۱-۶- تامین بودجه ارزی و ریالی لازم برای خرید کتابها و نشریات</p> <p>۲-۶- ایجاد شبکه ارتباطی بین کتابخانه ها و دانشگاهها</p>	<p>۶- اطلاعات و دانش روز</p>

ملاحظات	راه کارهای پیشنهادی	عناصر مؤثر در کیفیت
	۳-۶- توسعه شبکه ارتباطی بین دانشگاهها و با خارج از کشور (E.mail)	
	۱-۷- تامین هزینه های ارزی و ریالی مورد نیاز ۲-۷- تخصیص ردیف بودجه خاص به تحصیلات تکمیلی در دانشگاهها	۷- منابع مالی
	۱-۸- بازنگری در قوانین و مقررات موجود و تدوین ادواری آیین نامه های آموزشی به منظور ایجاد هماهنگی و رفع تناقض ها و تنگناها در جهت تسهیل امور تحصیلات تکمیلی و استقلال عملیاتی دانشگاهی	۸- قوانین و مقررات
	۱-۹- تامین تجهیزات و امکانات و فضای کالبدی مناسب برای ارتقای دوره های تحصیلات تکمیلی و چاره اندیشی برای نگهداری و جایگزینی تجهیزات موجود ۲-۹- استفاده بهینه از امکانات و تجهیزات موجود براساس طرح تعاون	۹- تجهیزات و فضای کالبدی
	۱-۱۰- برنامه ریزی و سیاستگذاری درازمدت توسعه آموزش عالی در مقاطع مختلف با توجه به نیازهای آتی جامعه در بخشهای مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۲-۱۰- هماهنگ کردن اعتبارات مورد نیاز با سیاستها و متقابلاً هماهنگ کردن برنامه ها با اعتبارات اختصاص یافته ۳-۱۰- تعیین حدود اختیارات مراجع تصمیم گیری درمسائل آموزش عالی ۴-۱۰- منطقه ای کردن آموزش عالی (ایجاد قطبهای علمی در زمینه های کشاورزی، علوم پایه، فنی و مهندسی، ...) ۵-۱۰- بازنگری مستمر دروس دوره های تحصیلات تکمیلی و انطباق آنها با پیشرفتهای علمی درسطح جهان ۶-۱۰- تشویق دانشگاهها و اعضای هیات علمی به تعریف دروس و رشته های جدید در زمینه های مختلف ۷-۱۰- حرکت در جهت استقلال عملیاتی هر چه بیشتر دانشگاهها (بویژه دانشگاههای دارای هیات ممیزه)	۱۰- سیاستگذاری و برنامه ریزی

ب) عناصر مؤثر در کیفیت فرایند

ملاحظات	راه کارهای پیشنهادی	عناصر مؤثر در کیفیت
	۱-۱۱- اعطای استقلال بیشتر به دانشگاههای دارای هیات ممیزه	۱۱- مدیریت و تشکیلات

ملاحظات	راه کارهای پیشنهادی	عناصر مؤثر در کیفیت
	۱۱-۲- توسعه دانش مدیریت (مدیریت راهبردی، مدیریت تحقیقات، شیوه های نوین مدیریت مؤسسات آموزش عالی) از طریق برگزاری کارگاههای آموزشی مدیریت برای مدیران اعضای هیات علمی دانشگاهها	
	۱۲-۱- توجه بیشتر به وضعیت معیشتی اعضای هیات علمی ۱۲-۲- اجرای طرح شایستگی در جهت افزایش حضور مؤثر اعضای هیات علمی در دانشگاهها و تمرکز فعالیتها به تحصیلات تکمیلی ۱۲-۳- تشویق استادان به شرکت در کنفرانسهای علمی و استفاده از فرصتهای مطالعاتی از طریق تامین کلیه هزینه های مربوط ۱۲-۴- برگزاری مرتب کارگاههای آموزشی روش تدریس و روش تحقیق برای هیات علمی موجود ۱۲-۵- محدود کردن تعداد پایان نامه های مورد راهنمایی توسط هر استاد راهنما	۱۲- هیات علمی
	۱۳-۱- ایجاد نهاد برنامه ریزی آموزشی و توسعه دانشگاهها ۱۳-۲- برنامه ریزی درازمدت توسعه رشته های تحصیلات تکمیلی ۱۳-۳- اجرای طرح تعاون	۱۳- برنامه ریزی دانشگاهی (آموزشی و پژوهشی)
	۱۴-۱- ایجاد تناسب بین تعداد دانشجویان تحصیلات تکمیلی و اعضای هیات علمی دارای مرتبه استادیاری و بالاتر (محدود کردن ظرفیت متناسب با نسبت دانشجو به استاد)	۱۴- ظرفیت
	۱۵-۱- ایجاد ارتباط بین مؤسسات دولتی و دانشگاهها برای انجام دادن طرحهای تحقیقاتی ۱۵-۲- تعیین اولویتهای تحقیقاتی دانشگاهها، هماهنگ با نیازهای ملی ۱۵-۳- اولویت دادن به تحقیقات دوره های تحصیلات تکمیلی در بودجه تحقیقات دانشگاه ۱۵-۴- اختصاص اعتباراتی از محل بودجه تحقیقات به استادان راهنما برای هزینه کردن در انجام دادن پایان نامه های دانشجویان تحصیلات تکمیلی بویژه دوره های دکتری ۱۵-۵- کنترل موضوعات پایان نامه ها به منظور اجتناب از انتخاب موضوعات تکراری و ایجاد شبکه اطلاعاتی لازم برای این منظور و همچنین هدایت پایان نامه ها در جهت اولویتهای تحقیقاتی کشور ۱۵-۶- بازنگری در نحوه برگزاری امتحانات جامع در دوره های	۱۵- پژوهش

ملاحظات	راه کارهای پیشنهادی	عناصر مؤثر در کیفیت
	دکتری در جهت اعتبار بخشی بیشتر به این دوره ها	
	۱۶-۱- اعطای امتیازهای مادی و معنوی به استادان و دانشجویان ارائه دهنده طرحهای کاربردی در تحصیلات تکمیلی	۱۶- خدمات تخصصی و ارتباط با بخشهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
	۱۷-۱- ایجاد ارتباط بین المللی با مراکز مختلف آموزش عالی و مراکز پژوهشی جهت بهره برداری از تجارب آنها ۱۷-۲- مشارکت در طرحهای تحقیقاتی دانشگاههای مختلف جهان برای هماهنگی با پیشرفتهای بین المللی ۱۷-۳- توجه بیشتر به توسعه سیستم (E.mail) در دانشگاهها ۱۷-۴- توجه بیشتر به فراگیری زبان خارجی در تحصیلات تکمیلی به منظور استفاده بهتر از مقالات علمی ۱۷-۵- کمک مالی به ارائه دهندگان مقالات در کنفرانسهای بین المللی	۱۷- ارتباطات بین المللی
	۱۸-۱- ایجاد نهادهای نظارت و ارزیابی و سیستم خودارزیابی در دانشگاهها ۱۸-۲- ارزیابی جامع تحصیلات تکمیلی	۱۸- نظارت و ارزیابی - ارزیابی آموخته های دانشجویان - ارزیابی فعالیتهای هیات علمی - ارزیابی فعالیتهای کادر غیر هیات علمی و مدیران

ج) عناصر مؤثر در کیفیت برون داد

ملاحظات	راه کارهای پیشنهادی	عناصر مؤثر در کیفیت
	۱۹-۱- برگزاری دوره های بازآموزی تخصصی برای دانش آموختگان ۱۹-۲- برگزاری دوره های مدیریت، کارآفرینی و آشنایی با بازار کار داخلی و بین المللی برای دانش آموختگان	۱۹- دانش آموختگان
		۲۰- دانش تولید شده (کتاب، مقاله و طرحهای پژوهشی)

